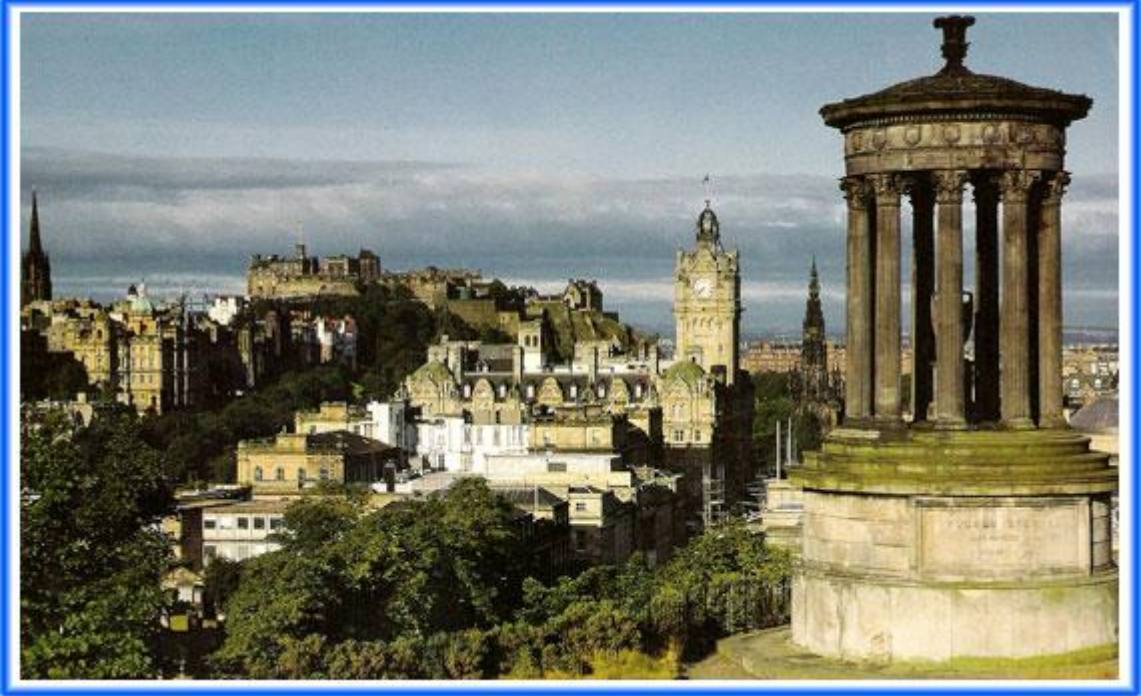

CIF İSKOÇYA PROGRAMI

(29.04.2005-11.06.2005)

NESRİN CANSEVER
AĞUSTOS, 2005

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	3
KATILIMCI HAKKINDA	3
İSKOÇYA: ÖZGÜRLÜKLER ÜLKESİ	4
SİYASİ YAPI:	4
• <i>Avrupa Birliği:</i>	4
• <i>İskoç Parlamentosu:</i>	4
• <i>Yerel Otoriteler (Hükümetler):</i>	5
• <i>Özel (Bağımsız) Sektör:</i>	5
SOSYO-EKONOMİK-KÜLTÜREL YAPI:	5
COĞRAFİ YAPI:	6
İSKOÇYA'DAN GÖRÜNEN TÜRKİYE:	6
2005 CIF İSKOÇYA PROGRAMI	7
PROGRAM İÇERİĞİ	8
İSKOÇ SOSYAL HİZMET YAPISI	9
DEĞERLENDİRME:	12

GİRİŞ

Uluslararası Dostluk Konseyi (Council of International Fellowship) olarak bilinen ve yaklaşık 50 yılı aşkın süredir faaliyet göstermekte olan organizasyon ilk olarak; sosyal hizmet alanında çalışan personelin mesleki bilgi, beceri ve deneyimlerinin artırılmasını ve yeni bir bakış açısı kazandırılmasını amaçlamaktadır. Bu bakış açısı kimi zaman uygulamada yapılan hataların düzeltilmesine katkıda bulunduğu gibi doğruların da pekiştirilmesini sağlamakta, kimi zaman ülkeler arasındaki siyasal, ekonomik ve sosyo-kültürel farklılıkların kuruluşların yapılanmasına nasıl bir etkide bulunduğunu açıklamakta, kimi zamansa verilen hizmetin olumlu ve olumsuz yanlarının –hiç olmazsa- sorgulanmasına yardımcı olmaktadır.

İkinci olarak; farklı kültürlerden insanları ortak bir yarar etrafında birleştirerek karşılıklı olarak eğer var ise önyargıların yıkılması, diğer ülke katılımcılarının kendilerini ifade etmelerinin sağlanması kısaca; dostluğa hizmet amaçlanmaktadır.

Bu makale 29.04.2005-11.06.2005 tarihleri arasında İskoçya’da düzenlenen personel değişim programı hakkında rapor niteliği taşımaktadır. Makale ile katılımcı hakkında verilecek kısa bilginin ardından sırasıyla genel olarak İskoçya’nın tanıtımı yapıldıktan sonra özelden programın içeriği ve deneyimler paylaşılacak ve değerlendirmeye ulaşılmaya çalışılacaktır.¹

KATILIMCI HAKKINDA

1976 İstanbul doğumlu olan Nesrin CANSEVER; ilk ve orta öğrenimini İstanbul’da tamamladıktan sonra lise öğrenimine Bolu Sağlık Meslek Lisesi Hemşirelik Bölümü’nde devam etmiştir. Haziran 1995’de mezun olduktan sonra bir yıl kadar Özel Ortadoğu Hastanesi acil servis ve ameliyathane biriminde hemşire olarak çalışmıştır. 02.09.1996-03.01.2002 yılları arasında Başbakanlık SHÇEK Metin Sabancı Spastik Çocuklar Merkezi’de görev yapmıştır. Aynı dönemde Anadolu Üniversitesi AÖF Hemşirelik Bölümü’ne devam etmiştir. Aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Avrupa Topluluğu Programı ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunu olan katılımcı halen Başbakanlık SHÇEK Seyranbağları Huzurevi ve Yaşlı Bakım Rehabilitasyon Merkezi’nde hemşire olarak çalışmaktadır.

¹ Bu makalede yazılacaklar tamamıyla gözlem yoluyla elde edilen ve yazılı bilgi olarak İskoç görevlilerin kendi hazırladıkları dokümanlardan sundukları verileri içermektedir. Herhangi bir kaynak kullanılmamıştır ve resmi makamları bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

İSKOÇYA: Özgürlükler Ülkesi

Ülke vatandaşlarının bazıları için bağımsızlık tarihlerinin olmayışı; daha açık bir ifadeyle: “Hiç tutsak olmadık ki; bağımsızlığımızı kutlayalım” sözünün taşıdığı anlam başlıktaki tanıma yansımıştır. Ada devleti olmalarından kaynaklanan doğal güvenlik şemsiyesinin yanı sıra tarih boyunca Birleşik Krallık adıyla yürütülen politikalar sayesinde Kıta Avrupa’sının sorunlarından uzak durmayı başarmışlardır. I ve II. Dünya Savaşları’ndan ekonomik zararla çıkan fakat kendi topraklarında herhangi bir yabancı gücün işgali ile karşılaşmayan ülke vatandaşları için Kraliçe İskoçya’nın da kraliçesidir ve egemenliği kısıtlayıcı bir faktör olarak görülmemektedir! (İrlanda’nın aksine)

Ulusal bir ordu bulunmayan ülkede zorunlu askerlik hizmeti yoktur ve profesyonel meslek esasına dayalıdır. Ülkede kolluk kuvveti yok denilecek kadar azdır. Devletin temsil edildiği resmi binalar dışındaki kuvvet mensuplarının silah taşıma yasağı bulunmaktadır.

Siyasi Yapı:

Birleşik Krallık adı altında İngiltere ve İskoçya iki ayrı devlet statüsündedirler. Hükümet yapısı 4 ayaklıdır:

✚ Avrupa Birliği:

Brüksel-Strasbourg’daki AB Parlamentosu’nun planlama, tarım, balıkçılık, taşımacılık konularında izlenecek politikalarında etkili olmak üzere 8 milletvekili görevlidir.

Birleşik Krallık: Merkezi ekonomi, savunma, dış politika konularında Birleşik Krallık Parlamentosu’na bağlıdır ve 71 milletvekili karar mekanizmasında rol almak üzere görevli kılınmıştır.

✚ İskoç Parlamentosu:

129 milletvekili bulunan parlamentoda eğitim, iskan, adalet, kültür ve sosyal hizmet meseleleri ile ilgili kararlar alınmaktadır. Parlamento işçi-liberal koalisyonundan oluşmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları sosyal hizmet konuları ile ilgili alanlarda görevlendirilmek üzere direkt olarak istihdam edilmemektedir. Fakat tüm merkezi politikalar, sosyal hizmet konuları, bütün birimlerin ve organizasyonların bu alanlarla ilgili çalışmaları İskoç Yönetimi tarafından izlenmekte ve denetlenmektedir. İskoç Yönetimi içinde konularında uzman pek çok meslek elemanı bulunmaktadır. Son zamanlarda parlamentonun gündemini oluşturan temel konular yoksulluk, ilaç-alkol kullanımı, yetersiz sağlık kayıtları, entegre halk taşımacılığı, anti-sosyal davranışlar, ekonomik rejenerasyon ve parlamento binasının maliyeti ile ilgilidir. (Yeni

Parlamento'nun bir kısmı kullanıma açılmış olmasına rağmen inşaat çalışmaları halen devam etmektedir.)

✚ **Yerel Otoriteler (Hükümetler):**

32 yerel otorite (konsey) bulunmaktadır. Okul, kütüphane, park-bahçeler, temizlik, iskan işlemlerinin bir kısmı, sağlık, polis, itfaiye hizmetleri alanlarında direkt hizmet sağlamaktadır. Götürdükleri hizmet şekline bakarak Türkiye'deki belediyeleri karşılayan, fakat daha kapsamlı bir yapı düşünülebilir.

✚ **Özel (Bağımsız) Sektör:**

Gönüllü organizasyonu, kar amacı olmayan özel organizasyonlar pek çok hizmet sağlamaktadır. Örneğin; yerel küçük ölçekli toplum projeleri (genellikle yerel otoritelerce finanse edilmektedir), büyük ulusal yardımlar, radyo-televizyon reklamları vs.

Sosyo-Ekonomik-Kültürel Yapı:

Merkez Bölgesi denilen Glasgow ve Edinburgh endüstri ve istihdam alanında en gelişmiş bölgeyi oluşturmaktadır. Geleneksel endüstri kolları olan gemi yapımı, çelik üretimi ve kömür madenciliği gibi tarım sektörü ve balıkçılık da dünya teknolojik gelişimiyle eş zamanlı olarak; 70-80'lerde yerini elektronik ve hizmet sektörüne bırakmaya başlamıştır. İklim koşullarının sonucunda sebze ve meyve üretimi çoğunlukla seralar yardımı ile yapılmaktadır. Viski imalatının -çok sert olması dolayısıyla tüketim oranı daha azdır- ekonomide ve özellikle ihracattaki payı geniştir. Hayvancılık alanında küçükbaş hayvancılığın geniş yer tuttuğu göze çarpmaktadır. Kuzey bölgelere doğru uzandığınızda Highland Cows olarak adlandırılan kısa boylu, şaşkın ve komik görünümlü inek türüne rastlamanız mümkündür.

Toplam 5 milyonluk nüfusun %48'ini yaşlılar oluşturmaktadır. Tıp alanındaki hızlı gelişmeler sonucunda ortalama ömür süresinin uzaması ve hayat standartlarının yüksekliği gelecek 30 yıl içinde yaşlı nüfus oranının %75'lere kadar tırmanacağı beklentisini doğurmaktadır. Nüfus yoğunluğu ekonomiye doğru orantılı olarak Glasgow ve Edinburgh'ta fazladır. Nüfusun geri kalanı kuzey batı-güney doğu kıyı kesiminde toplanmıştır. Dağlık orta ve kuzey bölgelerde nüfus seyrek. Ekonomik anlamda orta sınıfın geniş yer tuttuğu ülkede, hızlı kentleşme ve aile yapısının bozulmaya başlaması nedeniyle büyük yoksulluk alanları ile zengin sınıf aynı yerleşim bölgesinde bir arada yaşayabilmektedir. İçki kullanma yaşı 18 olarak belirlenirken 17 yaş ortalama evlilik yaşı ve 16 yaş ise ortalama ilk gebelik yaşı olarak açıklanmaktadır. Boşanma oranı da oldukça yüksektir.

Nüfusun hemen hemen yarısının yaşlı ve üretim faktörleri dışında kaldığı gerçektir. Buna çocuk nüfusun da eklenmesiyle tüketici konumunda bulunanların sayısı artmaktadır. Avrupa Birliği üyesi diğer ülkelerdeki işsizlik sorununa paralel olarak İskoçya'nın bazı şehirleri de aynı problemle karşı karşıyadır. İşsizlik sorununun doğal sonucu olan insanların milliyetçiliğe yönelişi yine Kıta Avrupa'sı ile eş zamanlı olarak sağın güçlenmeye başlamasıyla kendisini hissettirmektedir. Dünyanın dört bir yanına ucuz iş gücü ihraç eden Çin; ülkenin pek çok alanda vasıflı-vasıfsız eleman ihtiyacını karşıladığı gibi nüfusun homojen karakterini de değiştirmektedir. Çin'in yanında Pakistan, Afganistan ve Afrika'dan gelen göçmenlerin sayısı da fazladır.

Halkın büyük çoğunluğu "Protestan"dır. İskoç kültürünün önemli parçasını oluşturan kale ve kilise mimarisi oldukça gelişmiştir. Gerek mimari gerekse müzik, edebiyat, dans gibi geleneksel kültür dalları, çağdaşları lehine gerilemekte ve bugün için her ikisi bir arada yaşatılmaktadır. Geleneksel müzikleri "bagpipes" denilen Karadeniz Bölgesi'ndeki tulum benzeri bir çalgı ile yapılmaktadır. Düğün ve festivallerde erkekler yerel giysileri olan "kilt" adı verilen bir etek giymektedirler. Kendi ana dilleri olan İskoçca İngilizce'den çok farklı ve öğrenmesi zor olduğundan genellikle bilinmemektedir.

Coğrafi Yapı:

Genellikle engebeli olan yer şekillerinin arasında, geniş düzlükler de bulunan ülkenin en yüksek noktası 2000m.'dir. Bahar ve yaz aylarının yağmurlu, kış aylarının ise zaman zaman iki metreyi bulan kar örtüsü altında geçmesi doğal bitki örtüsünün çam ormanları olmasına yol açmaktadır. Yüksek yerlere çıkıldıkça yıpranmış, cılız ağaçlar ve ot toplulukları göze çarpmaktadır. Su kaynakları açısından doğanın oldukça cömert davrandığı ülkede güneş sadece yüzünü göstermekle yetinmektedir. Aydınlanma süresi yaz aylarında 16-18 saat olmasına rağmen sıcaklık ortalama 17-18 derece olmaktadır ki; bu durum orta kuşak insanı için haziranda üşümek anlamına gelmektedir. Yaz döneminde gün ışığında uykuya dalmak ve gece 03:30'da uyanıp zamanı şaşırılmış kuşların seslerini dinlemek ayrıcalık sayılabilir. Ne var ki; kış ayları tam tersine hayata karanlıkta uyanıp gün ışığının mesai saatleri içinde hızla tüketildiği sıkıcı bir dönemden ibarettir.

İskoçya'dan Görünen Türkiye:

Sizinle tanışan üç İskoç'tan ikisinin sorduğu klasik sorularla bu bölüme başlamak doğru olacaktır. İlk olarak halkın çoğunluğunun Müslüman olup olmadığı sorulmaktadır. Kimileriye daha da öteye gitmekte ve İran İslam'ı ile bir bağlantı kurmaktadır. Bu soruya Türkiye'nin siyasi yapısı vs. açıklanarak cevap verilmiştir. İlginç olansa pek çoğu birkaç kez Türkiye'de bulunmuş olan insanlardaki hafıza zayıflığıdır. Gördükleri ve güneyi-kuzeyi-

doğusuyla her yerini belki bir Türk'ten bile daha iyi gezdikleri bir ülke hakkındaki bu soru, bilinçli bir algılayamama sorunu mu yaşadıkları sorusunu doğurmaktadır. Diğer soru ise Türkiye'nin Orta Doğu ülkesi olup olmadığı ile ilgilidir. Bu sorunun da Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne dahil etmek istemeyen gruplarca bilinçli politika oluşturmak adına ortaya atıldığını varsaymak yanlış olmayacaktır.

Türkiye'nin ciddi bir imaj sorunu olduğu açıktır. Düşüncelerinden dolayı yalnızca karşı tarafı suçlamaksa haksızlık olacaktır. Perth Şehir Kütüphanesi'nde Türkiye ile ilgili kitap bulmaya çalıştığınızda 1980'lerden kalma, kapak resminde başında sarık benzeri bir şapka ile gülümseyen birinin bulunduğu tek bir kitapla karşılaşmak ve içeriğinin yetersiz ve yazarının da yabancı olması üzücüdür. Türkiye'yi en iyi bir Türk anlatabilecek iken ve tarihi, kültürel ve doğal güzellikler açısından böylesine zengin topraklar üzerinde yaşarken ülkenin tanıtımının yeterince yapılamıyor olması da ayrıca üzüntü kaynağıdır.

Türkiye ziyaretleri sırasında özellikle esnafın pazarlama faaliyetlerinin İskoç turistleri fazlasıyla memnun ettiği yüzlerindeki korku ifadesinden kolayca anlaşılmaktadır. Türk halkının yeterince İngilizce bilmemesini de tatillerde yaşadıkları sorunlardan birisi olarak göstermişlerdir. Buna karşın kendilerine İngilizce'nin dünyanın yalnızca %8'i tarafından günlük dilde konuşulduğu, evrensel dil unvanını diploması ve iletişim dili olması dolayısıyla kazandığı ifade edilmiş; ülkelerin ana dillerine dönmeye başladıkları hatırlatılarak, gelecek otuz yıl içinde pek çok ülkede tatil yapmak istiyorlarsa dil öğrenmeye başlamaları tavsiye edilmiştir. Çünkü nasılsa her ülkede İngilizce konuşuluyor diye ikinci bir dil öğrenmeye gerek duymamaktadırlar.

Genel olarak Türk insanı sıcakkanlı ve arkadaşça şeklinde tanımlanmaktadır. Türkçe öğrenilmesi çok zor bir dil (pek çoğu için zorluk açısından Çince'den sonra ikinci sırada) olarak görülmektedir. Aynı şekilde Türk yemekleri hazırlanması çok zor fakat kimilerince Çin yemeklerinden sonra dünyanın en lezzetli ikinci yemeğidir.

2005 CIF İSKOÇYA PROGRAMI

CIF İskoçya Programı'nın 29.04.2005/11.06.2005 tarihleri arasında yedi ülke katılımıyla gerçekleştirilmesi planlanmış; fakat Gana vatandaşı olan katılımcının vize talebi reddedildiğinden altı katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Diğer katılımcılar Litvanya (2 SHU ilaç-alkol kullanımı alanında), Finlandiya (1 SHU yetişkin bakımı, huzurevleri alanında), Avusturya (1 SHU kadına uygulanan şiddet alanında), Kırgızistan (1 SHU çocukları koruma, sokak çocukları alanında) vatandaşlarıdır.

Giriş bölümünde değinilen genel amaçların yanı sıra özeld e amaç; Avrupa Birliği üyesi bir ülkede sosyal hizmetlerin yapılanmasını ve bu yapı içinde sağlık sisteminin konumunu görmek, yaşıli bakım ve rehabilitasyonu ve Cerebral Palys'li (CP) çocuklarla ilgili yapılan çalışmaları gözlemlemek olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda İskoçya yetkilileri tarafından beklentilere uygun hazırlanmaya çalışılan program; kurumların yapılanmasından kaynaklanan hemşirelik alanındaki veri sıkıntısı dışında bilgi sunumunu sağlamıştır.

Program İçeriği

İskoçya'ya 29.04.2005 saat 16:00'da (TSİ) varılacağı başvuru sürecinde CIF İskoçya Koordinatörü Catriona Joss'a bildirilmiştir. Edinburgh havaalanında bir önceki koordinatör Iain Cameron karşılama görevini yerine getirmiş ve ailenin evine kadar refakat etmiştir. Başvuru sürecinde CIF İskoçya yetkilileri program ve misafir edecek aileler ile ilgili ayrıntılı bilgi vermiş, ülkeye giriş işlemlerini kolaylaştırmak amacıyla yetkili makamlara sunmak üzere resmi bir mektup göndermişlerdir.

Program profesyonel anlamda 01.05.2005 tarihinde İskoçya ve program planı hakkında verilen genel bilgi ve program süresince kalınacak şehirlerin tanıtımı yapıldıktan sonra başlamıştır. Altı gün süren oryantasyon haftası içinde İskoçya sosyal hizmet yapısı, evlat edinme işlemleri, yaşıli hizmetleri, diğer bakanlıklarla olan ilişkiler hakkında bilgi verilmiştir. Aynı zamanda İskoçya Parlamentosu, İskoç Yönetimi, Perth² Polis Merkezi, sosyal hizmet alanında eğitim veren bazı kuruluşlar, Dundee³ Çocukları Koruma Merkezi ziyaret edilmiştir.⁴ Oryantasyon haftasının ardından tüm katılımcılar inceleme yapacakları şehirlere gitmişlerdir. Kalan süre, hafta sonları ve cuma günü boş bırakılacak şekilde program sorumluları ile fikir alış-verişinde bulunularak planlanmıştır. Programın yarısı sona erdiğinde ara değerlendirme yapılmış, katılımcıların düşünceleri varsa yeni talepleri üzerinde konuşulmuş, katılımcıların kendi ülkelerini tanıtmaları istenmiştir. Bu tanıtım katılımcılar tarafından genel olarak ülkelerin turistik tanıtımı şeklinde yapılmıştır. Türkiye ile ilgili olarak ayrıca Türkiye'de sosyal hizmetlerin yapısı, bütçe kaynakları, kuruluşların tür ve sayıları, başvuru koşulları ve çalışma sistemi hakkında ek bir sunum yapılmıştır.

Programın son günü CIF İskoçya koordinatörü, program sorumluları ve katılımcılar ile birlikte genel bir değerlendirme yapılmış, eleştiriler ve öneriler paylaşılmış, program

² Finlandiya ve Türkiye katılımcılarının program süresince ikamet ettikleri ve sosyal hizmet alanındaki hemen hemen her kuruluşun ziyaret edildiği İskoçya'nın kalbi olarak bilinen, ülkenin orta bölgesindeki şehir.

³ Perthshire'a 30 dk.'lık mesafede işsizlik sorunu yaşanan küçük bir şehir.

⁴ Adı geçen kurumlar ile ilgili bilgi yeri geldiđi noktada verilecektir.

sertifikaları verilmiştir. Sertifika Töreni'nde Perth Yerel Otoritesi en üst düzeyde temsil edilmiş, ayrıca CIF personeli ve aileler de törende hazır bulunmuşlardır.

Bu bilgilerin ardından İskoçya'da sosyal hizmetlerin yapılanması, ziyaret edilen kuruluşlar ve çalışma şekilleri hakkında detaylı bilgi verilecektir.

İSKOÇ SOSYAL HİZMET YAPISI

Ülkedeki sosyal hizmet çalışmaları yerel otoritelere bağlı olarak yürütülmektedir. Hiyerarşik yapıda merkezi hükümete bağlılık yasaların kabulü ve bütçe temini konusundadır. Bütçe öncelikle Birleşik Krallık Parlamentosu'nda değerlendirilmekte, ardından İskoçya Parlamentosu'na gelmekte, buradan yerel otoritelere aktarılmaktadır. Bütçe yerel otoriteler arasında nüfus, ihtiyaçlar, sorunlar vs. kriterler göz önünde tutularak adaletli şekilde dağıtılmaktadır. Bütçenin büyük miktarı parlamento tarafından sağlanmaktadır. Ulusal sigortalar kapsamında sosyal hizmetten yararlanan kişiler, yerel otorite içindeki finans birimi tarafından belirlenen miktarı ödemektedir. Bu miktar sigorta priminin yüksekliğine göre değişmektedir. Ödeyemeyecek durumda olan kişilere bazı şartlarla yine finans birimi tarafından kredi kullanılmakta veya tüm masraflar Türkiye'de olduğu gibi devlet tarafından karşılanmaktadır.

İskoçya'da toplam 32 yerel otorite bulunmaktadır. Glasgow gibi nüfus ve yüzölçümü açısından büyük şehirlerde birden fazla yerel otorite bulunabilmektedir. Buna karşın kuzey bölgelerdeki, nüfusun çok seyrek olduğu yerlerde ise birkaç şehir aynı yerel otoriteye bağlı olabilmektedir. Yerel otoriteler yetkili oldukları alanlarda -sağlık ve sosyal hizmet alanları da bunlara dahildir- bölge halkına direkt hizmet götürmekle sorumludurlar.

Perth'te; Perth&Kinross Council adıyla bir yerel otorite görev yapmaktadır. Bu şehirde kurulan sosyal hizmet teşkilatı kendi ifadeleriyle İskoçya'nın en karışık sistemidir.

Yaşlılık alanında; huzurevleri (residential home), Türkiye'deki rehabilitasyon merkezlerinin verdiği hizmeti veren nursing home, toplum hastaneleri, gündüz bakım evleri, mental hastalıklar için özel kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlara hizmetten yararlanacak kişinin ihtiyaçları doğrultusunda kabul yapılabildiği gibi kuruluşların kendi içinde de tutarlı bir sirkülasyon sağlanmaktadır. Buna göre huzurevine kabul edilen bir yaşlı, zaman içinde, sağlık sorunlarının çözümünde, daha fazla bakıma ihtiyaç duyarsa gidilecek adres nursing home olarak belirlenmektedir. Sonraki aşamada hastane bakımı gerekirse geçici süreyle veya ömür boyu kalmak üzere toplum hastanelerine gönderilmektedir. Klasik anlamda teşhis ve tedaviye yönelik hastanelerden yararlanma geçici süreyle olmaktadır. Yani iyileşme sağlandıktan sonra taburcu edilmektedirler.

Huzurevleri ve nursing home'da kapasite genellikle 40 kişi olarak belirlenmiştir. Bu sayı bazı kuruluşlarda en fazla 60'a kadar çıkmaktadır. Nursing home'da kalan yaşlılarda Alzheimer ve Demans hastalıklarına sıklıkla rastlanmaktadır. Bu yaşlılar 40 kişilik kuruluşlarda bile hastalıklarına göre ayrı birimlerde kalmaktadırlar.

Huzurevlerinde profesyoneller diğer bir deyişle meslek sahipleri tam gün çalışmamaktadır. Tüm görevler konularında eğitim görmüş personeller tarafından yerine getirilmektedir. Ciddi sağlık problemleri ile karşılaşıldığında ambulans çağrılmakta, doktor, hemşire, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, fizyoterapist vs. günlük rutin ziyaretlerle veya ihtiyaç halinde çağrıldıklarında kuruluşa gitmektedirler.. Doktor ve hemşirelerin asıl görev yeri hastanelerdir ve huzurevi talep ettiği takdirde görevlendirme yapılmaktadır. Huzurevlerindeki rutin ilaç takipleri diğerlerine göre daha fazla eğitim sahibi olan personellerce yapılmaktadır. Gün içinde yaşlıların kullanacakları ilaçlar ise eczacılar tarafından hazırlanmaktadır.

Nursing home adı verilen kuruluşlarda ise hemşireler çalışmaktadır. Aldıkları eğitim derecesine göre üç ayrı hemşire grubu bulunmaktadır. Bu ayrım eğitimin süresi ve içeriğine göre yapılmaktadır. Sonuçta yönetimde, tedavi hizmetlerinin devamında ya da rutin takiplerle beslenme alanında çalışmaktadırlar. Nursing home'larda ayrıca yaşlıların fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla görevli bakıcı personeller bulunmaktadır.

Evde bakım sistemi yaygındır. Yine günlük rutin ziyaretler yardımıyla yaşlının ihtiyaçları belirlenmekte ve verilecek hizmet planlanmaktadır. Temizlik, alış-veriş, gezi gibi hizmetler bu planlara dahildir. Ev ya da kuruluş bakımında en büyük yardımcıları kuşkusuz çok iyi işleyen alarm sistemleridir. Uyarı alındığı anda yaşlı ile iletişim kurulmaya çalışılmakta ve aynı zamanda bakımdan sorumlu bir kişi yaşlıya yönlendirilmektedir.

Gündüz bakım evleri yaşlının evinden alınıp kuruluşa getirilmesi dahil olmak üzere spor, beslenme, banyo, kuaför, el sanatları, geziler vs. pek çok hizmet vermektedir. Sayıları çok fazla olan bu bakım evleri her semt ya da mahallede bulunmaktadır. Böylece müracaatçı kolay bir şekilde ulaşmaktadır. Kısaca bu kuruluşların dağılımında da lokal planlama göze çarpmaktadır.

Mental hastalıklarla ilgili yaşlılar konusunda uzman bir ekip görev yapmaktadır. Bu ekipte doktor, hemşire, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, fizyoterapist yer almaktadır. Ekip üyeleri sırayla kendi uzmanlık alanlarıyla ilgili olarak yaşlının evini ziyaret etmekte, aileye hastalık ve başa çıkma yolları hakkında eğitim vermekte; uygun kuruluş, hastane veya ev bakımını planlayıp uygulamaktadırlar.

Çocuk hizmetleri alanında yasal çerçeveyi 1995 yılında kabul edilen Children (Scotland) Act oluşturmaktadır. Ayrıca evlat edinme konusunda 1996 yılında hazırlanmış bir yönetmelik bulunmaktadır. Alanda yerel otorite tarafından verilen sosyal hizmetin yanı sıra, gönüllü organizasyonlar ve özel sektör de hizmete katkı sağlamaktadır. Çocuklara verilen bakımın adı ve süresi değişmektedir. Buna göre özürlü grupların herhangi bir nedenle aile ilgilenemeyeceği için kısa süreli (2-3 hafta kadar) olarak bakımı (respite care), sınırlı zaman diliminde bakım (temporary care), yaş, davranış gibi kriterlere göre belirlenen özel gruplara sunulan bakım (specialist care), ana babaya ait sorumlulukların aile ya da yerel otoritede kaldığı, çocukluk çağını kapsayan bakım (long-term care), çocuğun ana babaya ait tüm sorumluluklarının mahkeme yoluyla devredildiği evlat edinme şeklinde sunulan bakım (adoptive care) vardır. Bu bakım türleri direkt kişiler tarafından da sağlanmaktadır. Evlat edinmede bireylerin izleyeceği 10 adım bulunmaktadır:

- ✓ Soruşturma
- ✓ Toplantılara katılım (evlat edinme hakkında)
- ✓ Ev ziyareti
- ✓ Başvurunun tamamlanması
- ✓ Yasal denetim
- ✓ Ev çalışması
- ✓ Eğitim grupları (bakım hakkında ve yaşanabilecek sorunlarla ilgili)
- ✓ Sağlık taraması
- ✓ Evlat edinme jürisinin görüşünün alınması
- ✓ Kuruluş kararı (6 aylık süre zarfında)

Evlat edinecek kişide alt yaş sınırı 25'tir ve sigara kullanımı evlat edinmeye engel sayılmaktadır. Çocuğun bireye geçici süreyle tesliminden başlayarak evlat edinme işlemine kadar olan bakım türlerinde birey ya da ailenin çocuğa davranışları sosyal hizmet uzmanları ve psikologlar tarafından çocukla görüşme yoluyla incelenmektedir.

Çocuklarla ilgili diğer bakım türü Türkiye'deki şekliyle kuruluş çatısı altında gerçekleştirilen bakımdır.

Çocukları koruma programı kapsamında nörolog, psikiyatrist ve özel eğitim sahibi polisler ile birlikte ekip çalışması yürüten sosyal hizmet uzmanları polis merkezlerinde de görevlidirler. Dundee Çocukları Koruma Merkezi'nde çocuk istismarı alanında kullanılan süreç başvuru (istismar edildiği iddia edilen çocukla ilgili duyum bazen yeterli olmaktadır), konunun tartışılması, soruşturmanın planlanması, aile ve çocukla görüşme, sağlık muayenesi, veri toplama ve ilk değerlendirme, aile ve çocuktan tekrar bilgi alma ve sonuçta harekete

geçme aşamalarını içermektedir. Harekete geçme aşamasında acil koruma kararı, konuyla ilgili hazırlanacak rapor ve ardından duruma göre destek-koruma amaçlı müdahale için uzun vadeli aileden ayırma yoluna başvurulmaktadır.

Cerebral Palsy'li çocuklara hizmet veren merkezin olanakları geniştir. Türkiye'de bu standartları yakalayan Metin Sabancı Spastik Çocuklar Merkezi ile benzer çalışmaların yapıldığı merkezde fizyoterapi, hidroterapi, müzik terapisi, el sanatları atölyeleri bulunmaktadır.

İskoçya gelişmiş gönüllülük sistemi sayesinde kuruluşların personel açığını kolaylıkla kapatabilmektedir. Gateway denilen kuruluşun çatısı altında, gönüllü organizasyonları planlanmaktadır. Gönüllü hizmet vermek isteyen bireyler kuruluşa başvurarak eğitimleri, kişisel yetenekleri hakkında bilgi vermekte, hizmetin yeri-zamanı vs. planlanmaktadır. Bu hizmet yaşlının hastaneye götürülmesi dahil günlük hayatta ihtiyaç duyduğu ev temizliği,çamaşır, banyo,alış-veriş gibi pek çok alanı kapsamaktadır.

Sağlık sistemi, öncelikle kuruluşlara başvuru yolunun kişilere açıklanması gereğini yerine getirmektedir. Bu amaçla aile hekimliği çatısı altında pek çok hekim faaliyet göstermektedir. Ayrıca hastanelerin iş yükünün gereksiz yere artırılmasını engellemek ve kaynak kullanımını en aza indirmek amacıyla yerel, küçük hastaneler kurulmuştur. İhtiyaç duyulan basit laboratuvar tahlilleri, şeker-tansiyon takipleri gibi hizmetler bu hastanelerde verilmektedir. Eğer hastanın şikayetlerine bu hastaneler çözüm bulamazsa kişilerin hangi hastanenin hangi birimine gidecekleri de burada çalışanlar tarafından belirlenmektedir.

DEĞERLENDİRME:

Programın son günü genel bir değerlendirme toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda gerek sosyal hizmetler gerekse İskoç kültürü ve CIF programı hakkında izlenimler, eleştiri ve övgüler paylaşılmıştır.

Öncelikle söylenmesi gereken sosyal hizmet yapısının komplike oluşudur. Bu duruma bir de Türkiye'yi aratmayacak düzeydeki bürokratik işlemler eklendiğinde, kendi ifadeleriyle bazen kendilerinin bile anlayamadığı bir yapı ortaya çıkmaktadır. Gelecekte Türkiye için planlanan yapının; aynı kuruluş içinde farklı bakanlıklara bağlanma ya da yerel otorite-bakanlık sistemi düşünüldüğünde benzer sorunlar yaşanması sürpriz olmayacaktır. Bürokrasinin diğer bir zararı, tüm meslek dallarının günün büyük kısmını doküman işleriyle geçirmeleri noktasında ortaya çıkmaktadır. Oysa hizmet alan grubun özellikleri göz önüne alındığında beklenen tek şeyin daha fazla ilgi olduğu açıktır.

Diğer bir eleştiri hizmetten yararlanacak kişilere sunulan seçme hakkının sağlıklı uygulanmadığı noktasında getirilmiştir. Başka bir deyişle; her birey ev veya kuruluş bakımı arasında seçim yapma hakkına sahiptir. Ne var ki; bu hakkın koşulsuz tanınması sonucunda örneğin evin içerisinde mutfağın yerini bile hatırlayamayacak kadar unutkan olan bir yaşlı yalnız başına yaşayabilmektedir. Sağlıklı karar verme yetisine sahip olmayan bir yaşlının seçimi konusunda dikkatli davranmak gerektiği belirtilmiştir. Konuyla ilgili açıklamada yetkililer, yasal gereklilik ifadesini kullanmışlardır. Yasa yapıcıların hayati tehlike içeren bir durumu göz ardı etmeyecekleri varsayılırsa, geriye uluslararası alanda korunan insan haklarının, yasal düzenlemelere yansması kalacaktır. İnsan haklarının yatay etkisi denilen, hakların günlük hayatın her alanına girmesi insan ilişkilerini bitirmekte, uzun vadede aile bağlarını koparmakta ve yasaların kişiler aleyhine düzenlemeler yapmalarına sebep olabilmektedir.

İskoçya’da yetişkin kabul edilme yaşının 16 olarak belirlenmiş olması ilginçtir. Çünkü tüm uluslararası sözleşmelerde bu yaş 18 olarak kabul edilmekte, tıp alanında ise bir grup tarafından 25’e kadar çıkarılabileceği savunulmaktadır. Çocuklar 16 yaşına geldiğinde genellikle aile yanından ayrılmaktadır. Bu durum kültürlerinin bir parçası olarak aile tarafından desteklendiği gibi çocuk tarafından da talep edilmektedir. Ortalama evlilik ve çocuk sahibi olma yaşı düşüktür. Erken yaşta birden fazla çocuk sahibi olmaktadırlar. Nüfusun hızla yaşlanmasına karşı izlenen bilinçli bir politika mı sorusunun cevabı net değildir.

İskoçya gönüllü organizasyonu mükemmel yakın bir sistem görünümündedir. Bütçeye artı yük getirilmeden alanda çalışacak iş gücü açığı kapatılabilmektedir. Fakat sistem teorik olarak iyi kurulmuş olmasına rağmen pratikte ciddi aksaklıklar göze çarpmaktadır. Bir organizasyon içinde, gerekli olan gönüllülerin iki katı görev aldığında verilen hizmetin sorumlusu tespit edilememekte bazen organizasyon amacından sapabilmektedir. Örneğin; 12 yaşlıya gündüz bakım evindeki 6 saatlik zamanları içinde 7 gönüllünün refakat etmesi daha önce söz edilen maddi kazancın yemek, kahve vs. harcamaları sonucunda anlamsızlaşmasına sebep olmaktadır.

Halen üzerinde çalışılan “21. yüzyılda Sosyal Hizmetler” projesinin amacı; sosyal hizmetlerin amaç ve rolünü açıklamak, güçlü ve ilerlemeye açık yapı ve denetim mekanizması kurmak, kısıtlı sosyal hizmet kaynaklarının en iyi şekilde kullanımını sağlamak, güçlü liderlik ve yönetim yapısı oluşturmak ve açık, anlaşılır, temiz hizmet sunmak, yetenekli-kendinden emin iş gücü geliştirmek ve yasaları modernize etmek olarak belirlenmiştir. Bu amaçlara ulaşmada sosyal hizmetlerin rolü, alanda çalışanların rolleri, yönetim-liderlik, performans

geliştirme, hizmet dağıtımına özel önem vermektedirler. Ayrıca eğitim kalitesini arttırmak, yönetici seçiminde liyakate uymak, gerekli olan örgütsel yapıyı desteklemek ve sonuç alınabilir uygulamalarla kolaylaştırmak amaçlanmaktadır. Bu proje alanda çalışan herkes tarafından desteklenmektedir. Bugünü değerlendiren ve geleceği planlayan proje tamamlandığında sorunların azalacağı ümit edilmektedir.

Projede çalışanların da şikayetçi oldukları sorunlardan birisi sürekli toplantı halinde olunmasıdır. Bu toplantılar da bazen günün önemli bölümünü kapsamaktadır. Asıl sorunsu bazen yan yana iki toplantı salonunda bulunanların diğerinde konuşulanları bilmemesi ve yine bazen aynı konuda çelişkili kararların ortaya çıkmasıdır.

Türkiye hakkındaki eleştirilerde kuruluş sayısının nüfusa oranla az olduğuna değinmişlerdir. Bu durum kendilerine kapasitelerin çok yüksek olması ve ülkenin geleneksel yapısını korumasıyla açıklanmıştır. Bu geleneksel yapının yaşlının aile içinde bakılmasını veya çocukların belli bir yaşa kadar büyükannelerce büyütülmesi sonucunu doğurduğu dile getirilmiştir. Bunun yanında hızlı kentleşme ve endüstrileşme sonucunda geniş aile yapısının kaybolması, kadının iş hayatına girmesi, yaşlının aile içindeki geleneksel konumunu yitirmesi gibi sebeplerle huzurevi ihtiyacının giderek arttığı da belirtilmiştir.

İskoçya gözlemlerine dayanılarak Türkiye’de ev bakımı uygulamasının başlatılabileceği düşünülmektedir. Şu anda Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi’nin yatağa bağımlı hastalar için evde sağlık hizmeti verilmesiyle ilgili proje çalışmaları olduğu bilinmektedir. Ayrıca respite care denilen, özürülüler ve yaşlılar alanında uygulanan geçici bakım şekli uygulamaya geçirilebilir. Bakıma muhtaç kişilere geçici hizmet vermek yoluyla ailelere nefes alabilecekleri zamanlar yaratılabilir. Örneğin; özürülü bir çocuk annenin rahatsızlanması halinde zor durumda kalabilmekte, çocuğun sağlık problemleri arttığı takdirde uzman gözetimine ihtiyaç duyabilmekte veya hiç olmazsa yaz aylarında tatil yapmak isteyebilmektedir. Diğer yandan bu uygulamanın aile ile çocuk-yaşlı arasındaki ilişkilere etkisi ne olacaktır sorusu akla gelebilir. Aile sorumluluk duygusu olmadan yaşamının rahatlığına alışabilir ve önce süre uzatımı sonra da kalıcı bakım talep edebilir.

Çalışan ailelerin gündüz saatlerinde karşılaştıkları bakım sorununu çözenin en iyi yolu ise gündüz bakım evleri sayısını arttırmak olarak görünmektedir.

Türkiye’deki kuruluşlarda kapasite azaltılmalı, huzurevleri ve rehabilitasyon merkezleri ayrılmalıdır. Huzurevi yaşlısı için rehabilitasyon birimindeki yaşlıları görmek, ayrıca sık sık ölümlerle karşılaşmak yaşama isteğini azaltıcı etkide bulunmaktadır. Zaten hayatlarını birlikte geçirdikleri arkadaşlarının sırayla ölümüne şahit olan ve kendi ifadeleriyle sıralarını bekleyen yaşlılara her gün bu gerçeği hatırlatmak gereksizdir. Diğer yandan

Alzheimer hastası olan bir yaşlının da sessiz, sakin ve güvenli bir ortama ihtiyaçı vardır ve kendisiyle aynı sorunu yaşıyan insanlarla bir arada olması gerektiği düşünölmektedir. Özellikle huzurevlerinde odalar tek kişilik olmalı ve odalarda mutlaka banyo-tuvalet bulunmalıdır. Çünkü birbiriyle tamamen farklı sosyo-költürel-ekonomik koşullara sahip yaşlıların karşılıklı olarak davranışlarını gereksiz bulmaları ve tartışmaları kaçınılmazdır.

Sonuç olarak İskoçya veya Türkiye dünyanın neresi olursa olsun insanlar ve hayatın her döneminde ihtiyaç duydukları bakım hemen hemen aynı. Aslında tüm yazılanlar Türkiye’de sosyal hizmetler çatısı altında çalışan pek çok kişinin sıklıkla dile getirdikleri ve yukarıda da anlatılan sistemi tekrar kaleme almaktan öteye gitmemektedir. Başlangıç olarak yapılması gereken herkesin consensus sağladığı konularda bile adım atılmasına engel olan taşların kaldırılması olacaktır.

Nesrin CANSEVER
Ağustos 2005